

Л. Кулаковська

КОРОЛЕВО: 50 РОКІВ ПО ТОМУ

У вересні 1974 р. Закарпатська палеолітична експедиція Інституту зоології АН УРСР під керівництвом В. Гладиліна відкрила першу у Карпатському регіоні багаточасову палеолітичну стоянку Королево. Це стало принципово новим кроком у вивченні найдавнішого минулого Європейського континенту, і значно задавило час заселення України первісною людиною.

Широкомасштабні міждисциплінарні дослідження пам'ятки колективом продовжував з 1974 до 1991 р. за участю кандидатів історичних наук Л. Кулаковської, В. Ситливого, В. Ткаченка, В. Усика, Ю. Демиденка, Ю. Кухарчука.

До робіт був залучений колектив археологів, фахівців природничонаукового профілю. У роботах брали участь О. Адаменко, Г. Гродецька, Г. Пашкевич, В. Шелкопляс, Н. Герасименко, Г. Левковська, Г. Поспелова, П. Езартс. У Королеві відбувались наукові польові семінари (1978, 1990). Загалом стоянку відвідали майже всі провідні українські, радянські та зарубіжні палеолітознавці.

Стоянка розташована на двох вершинах (100 та 120 м) Копанської тераси лівого берега р. Тиси: Гострий Верх та Бейвар. У дванадцятиметровій товщі четвертинних відкладів було зафіксовано дев'ять археологічних шарів — від нижнього до початкової пори верхнього палеоліту.

2024 року в рамках угоди між Інститутом археології НАН України та Інститутом ядерної фізики Чеської академії наук до матеріалів стоянки уперше був застосований метод датування космогенних нуклідів, а також математичного моделювання, завдяки чому було з'ясовано, що артефакти нижнього шару Королево мають вік 1,4 млн

Фрагмент виставки

рр. Тобто доведено факт найбільш ранньої появи саме на цій стоянці перших людей на території нашої країни, а також у Європі загалом.

Результати досліджень були опубліковані в журналі *Nature* і викликали широкий резонанс наукової спільноти.

Відкриття стоянки Королево стало однією з найзнаковіших подій у палеолітознавстві та власне і всій археологічній науці минулого століття, принципово новим кроком у з'ясуванні питання первісного заселення Європи, дослідженні найдавнішого минулого європейського континенту. Пам'ятка, розташована на самому сході Центральної Європи, є також найзахіднішою провінцією України.

Владислав Гладилін на фоні Королівської стоянки

Саме тут акумулювалось більшість палеолітичних традицій Європи і, очевидно, саме тут варто шукати ключ до вирішення багатьох проблем палеолітознавства Східної Європи.

У Археологічному музеї Інституту археології НАН України організована виставка з нагоди 50-річчя відкриття стоянки «Королево. 50 років по тому. 1974—2024». Виставка складається з кількох блоків.

- Історія дослідження пам'ятки. Окрім численних фотографій, які розповідають про розкопки і роботу різнопрофільних фахівців, тут представлено зразки польової документації: щоденники, креслення, звіти, інвентарні описи.

- Оригінальні артефакти палеолітичних шарів, супроводжені анотаціями, малюнками розрізів та планів, фотографіями досліджених ділянок.

- Інсталяція з експедиційним обладнанням.

- Фотовиставка, яка розповідає про різні аспекти експедиційного життя, колектив, курйози напівпохідного життя.

Виставку доповнює галерея картин відомого українського художника Рафаеля Багаутдінова (1931—2017). 1981 року він був учасником Закарпатської палеолітичної експедиції. І, вражений пам'яткою та експедиційним життям, створив цикл картин і портретів під назвою «Археологи в Закарпатті». На виставці експонуються вісім робіт циклу, присвячені робочим та побутовим моментам.

Цікавим експонатом є постер французького художника Еріка Ле Брюна (Eric Le Brun),

який спеціалізується на науково-популярних ілюстраціях, присвячених, зокрема, найдавнішому минулому людства. Його малюнки регулярно з'являються у виданнях, медіа, інтернеті, документальних фільмах і представлені на виставках, археологічних пам'ятках та у музеях. Прочитавши статтю про дослідження стоянки Королево в журналі *Nature*, художник з власної ініціативи створив цей плакат.

З січня 2025 р. з нагоди ювілейної дати стоянки у Археологічному музеї відбулось засідання вченої ради Інституту археології, на якому було заслухано доповіді Лариси Кулаковської «Королево. Загальна характеристика пам'ятки» та Віталія Усика «Королево. Час первісного заселення території України».

Виставка організована колективом відділу Археологічний музей: ідея Лариси Кулаковської, виконавці: Оксана Вотякова, Олеся Кононенко, Ірина Розенберг, Віталій Усик, Вячеслав Крижанівський, Дмитро Гаскевич, художнє оформлення виконали Антон Панікарський і Олеся Кононенко.

Одержано 28.02.2025

КУЛАКОВСЬКА Лариса, кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України, Київ, Україна.

Larissa KOULAKOVSKA, PhD, the Institute of Archaeology, the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

ORCID: 0000-0002-8704-8642,

e-mail: larissa.kulakovska@gmail.com.